

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΕΘΝΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΓΙΑ ΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

Νεοφύτου Βάμβα 6 (3ος όροφος), 10674 Αθήνα, τηλ.: 210 7233221-2; 210 7233216; φαξ: 210 7233217; e-mail: info@nchr.gr, website: www.nchr.gr

Παρατηρήσεις επί του σχεδίου νόμου
«Προσαρμογή των διατάξεων του εσωτερικού δικαίου προς τις
διατάξεις του καταστατικού του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου
που κυρώθηκε με τον ν. 3003/2002 (ΦΕΚ Α' 75)»*

I. Εισαγωγικά

A) Γενικά

1. Το εισαγόμενο για εξέταση στην ΕΕΔΑ σχέδιο νόμου (εφεξής (Σ/Ν) αποτελεί μία ξεχωριστή πρόταση νομοθετικής παρέμβασης στην ελληνική δικαιοταξία, αφού με σημαντική καθυστέρηση έρχεται να καλύψει ένα πολυσήμαντο κενό στην ισχύουσα νομοθεσία σχετικά με την ποινική καταστολή των εγκλημάτων πολέμου, των εγκλημάτων κατά της ανθρωπότητας και της γενοκτονίας. Ειδικότερα, το Σ/Ν προσαρμόζει το εσωτερικό δίκαιο της χώρας προς τις διατάξεις του Καταστατικού του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου (ΚατΔΠΔ), που κυρώθηκε από το Ελληνικό Κοινοβούλιο το 2002. Χρήζει, επομένως, ιδιαίτερης προσοχής και εκ προοιμίου υπογράμμιση της σημασίας της πρωτοβουλίας του Υπουργείου Δικαιοσύνης, την οποία και χαιρετίζουμε με ικανοποίηση.

2. Θα πρέπει εντούτοις να επισημανθεί ότι το εν λόγω Σ/Ν απλώς μένει σε ένα πρώτο επίπεδο προσέγγισης: στην ανάγκη, δηλαδή, προσαρμογής της ελληνικής νομοθεσίας ως προς το ΚατΔΠΔ. Δεν αναγνωρίζει –π.χ. σε ένα σύντομο και περιεκτικό Προοίμιο, που πραγματικά απουσιάζει, ή στην Αντιλογική Έκθεση- ότι με αυτόν το νόμο

** Οι παρούσες παρατηρήσεις εγκρίθηκαν ομοφώνως από την Ολομέλεια της ΕΕΔΑ στην από 21.10.2010 συνεδρίασή της. Εισηγητές: Καθηγητής Σ. Περράκης, πρόσωπο ορισθέν από τον Πρωθυπουργό, Λέκτορας Μ.-Ν. Μαρούδα, εκπρόσωπος ΠΑΣΟΚ.*

η Ελλάδα μπορεί, επιτέλους, να αποκτήσει δικαιοδοσία για δίωξη και τιμωρία ενώπιον των ελληνικών ποινικών δικαστηρίων προσώπων που κατηγορούνται για εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας, εγκλήματα πολέμου, αλλά και γενοκτονία. Στόχος με άλλα λόγια του νόμου είναι πρώτον, εάν το επιθυμούν, ελληνικά δικαστήρια να μπορούν να δικάσουν εγκληματίες πολέμου, οπουδήποτε και αν διαπράχθηκαν αυτά και δευτερευόντως να παραπέμπουν υποθέσεις στο ΔΠΔ ή να συνεργάζονται με αυτό.

3. Αλλά αυτό δεν γίνεται σαφές ούτε στο δεύτερο εξαιρετικά σημαντικό άρθρο περί του πεδίου εφαρμογής (άρθρο 2), το οποίο επιλύει το ζήτημα της διπλής ποινικοποίησης, χωρίς ωστόσο να υπεισέρχεται στο πιο ακανθώδες ζήτημα της οικουμενικής δικαιοδοσίας για εγκλήματα που έχουν διαπραχθεί εκτός Ελλάδος.

B) Ελλάδα και Διεθνές Ανθρωπιστικό Δίκαιο (ΔΑΔ): Η προσαρμογή της εθνικής νομοθεσίας προς τις υποχρεώσεις που απορρέουν από αυτό

4. Η Ελλάδα δεσμεύεται σήμερα από το βασικό *corpus* του ΔΑΔ, έχοντας επικυρώσει όλες τις σημαντικές πράξεις του Δικαίου της Χάγης και του Δικαίου της Γενεύης, καθώς και τις περισσότερες από εκείνες που συνιστούν ειδικά καθεστώτα/ρυθμίσεις που διέπουν τις ένοπλες συρράξεις.¹ Σε αυτές εντάσσονται, μεταξύ άλλων: η Σύμβαση της Χάγης περί νόμων και εθίμων στον κατά ξηρά πόλεμο με τον προσαρτημένο Κανονισμό του 1899, οι 4 Συμβάσεις της Γενεύης του 1949 και τα 3 Πρόσθετα Πρωτόκολλα τους της Γενεύης του 1977 και 2005 αντίστοιχα, η Σύμβαση της Χάγης του 1954 και τα δύο Πρωτόκολλα της (1954, 1999) για την προστασία των πολιτιστικών αγαθών στις διεθνείς ένοπλες συρράξεις, η Σύμβαση της Γενεύης του 1980 για την απαγόρευση ορισμένων συμβατικών όπλων και τα Πρωτόκολλα της, η Σύμβαση της Οτάβα του 1997 για τις νάρκες κατά προσωπικού κτλ.

¹ Για το πλήρες κείμενο των συμβάσεων του ΔΑΔ βλ. Σ. Περράκης και Μ.-Ντ. Μαρούδα, *Ένοπλες συρράξεις και διεθνές ανθρωπιστικό δίκαιο, Κείμενα Διεθνούς Πρακτικής*, τ. 12 (Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή 2001).

5. Το υφιστάμενο νομικό πλαίσιο ποινικής καταστολής των παραβιάσεων του ΔΑΔ στην Ελλάδα, εντούτοις, απέχει παρασάγγας από το να αποτελεί ένα σύγχρονο λειτουργικό και αποτελεσματικό πλαίσιο για την αντιμετώπιση των προκλήσεων σε αυτό το σύνθετο και δύσκολο πεδίο,² υπό το πρίσμα της ατομικής ποινικής ευθύνης.³

Κι αυτό ενώ προβλέπεται ρητά η υποχρέωση υιοθέτησης νομοθεσίας για την εθνική καταστολή των εγκλημάτων πολέμου στις Συμβάσεις της Γενεύης του 1949 (Ν. 3481/1956, ΦΕΚ Α' 3) και τα Πρωτόκολλα 1977 (Ν. 1786/1988, ΦΕΚ Α' 125 και Ν. 3804/2009, ΦΕΚ Α' 166), αλλά και για τη γενοκτονία από τη σχετική Σύμβαση του 1948 (άρθρα 4-6).

6. Το τοπίο των υποχρεώσεων μεταβλήθηκε – πλέον διευρυμένο – με το Ν. 2665/1998 (ΦΕΚ Α' 279) που κύρωσε τις ιδρυτικές πράξεις των δύο *ad hoc* Διεθνών Ποινικών Δικαστηρίων για την πρώην Γιουγκοσλαβία και τη Ρουάντα αποφάσεις του Συμβουλίου Ασφαλείας, χωρίς όμως να υιοθετηθούν ουσιαστικές αλλαγές στην ελληνική ποινική νομοθεσία κι έτσι δεν είναι τυχαίο ότι ουδέποτε τέθηκε σε εφαρμογή από το 1998 έως σήμερα.

Έτσι, η θέσπιση του Ν. 3003/2002 που έφερε στην ελληνική έννομη τάξη την πραγματικότητα μίας ολοκληρωμένης πρότασης της διεθνούς ποινικής δικαιοσύνης με το ΚατΔΠΔ, έκανε τον ΠΚ και ΣΠΚ να φαίνονται απρόσφορα κείμενα για την αντιμετώπιση εκείνων των εγκλημάτων διεθνούς ενδιαφέροντος που μάλιστα είχαν υποστεί και νομολογιακές ερμηνείες από την 15ετή πλέον λειτουργία θεσμών της διεθνούς ποινικής δικαιοσύνης.⁴

² Διεξοδική καταγραφή και κριτική ανάλυση της συμμόρφωσης της Ελλάδας στις υποχρεώσεις ΔΑΔ και ιδίως ως προς την ποινική καταστολή των παραβιάσεων του ΔΑΔ βλ. Μ.-Ντ. Μαρούδα, *Μέτρα εφαρμογής του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου στην Ελλάδα*, (Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή 2000).

³ Για τα ζητήματα ατομικής ποινικής ευθύνης βλ. Κ. Αντωνόπουλος, *Η ατομική ποινική ευθύνη στο διεθνές δίκαιο*, (Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή 2003), Π. Κατσάρη, *Η ποινική αντιμετώπιση των εγκλημάτων πολέμου*, (Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή 2003), Μ.-Ντ. Μαρούδα, *Η διεθνής ευθύνη για παραβιάσεις του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου: Η κρατική και ατομική ευθύνη σε κίνηση*, (Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή 2006).

⁴ Βλ. Μ.-Ντ. Μαρούδα, *Η διεθνής ευθύνη για παραβιάσεις...*, όπ.π. υποσ. 3, Φ. Παζαρτζή, *Η ποινική καταστολή στο διεθνές δίκαιο. Η διεθνής ποινική δικαιοσύνη στη σύγχρονη εποχή*, (Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα 2007).

7. Στο σημερινό ελληνικό σύστημα ποινικής καταστολής των παραβιάσεων του ΔΑΔ⁵ η προσέγγιση γενικά είναι αποσπασματική και ελλιπής. Δεν υπάρχουν ειδικές διατάξεις ή νόμος που να τυποποιεί τις τρεις αυτές κατηγορίες των διεθνών εγκλημάτων. Οι μοναδικές σχετικές διατάξεις περιλαμβάνονται στον ΠΚ και τον ΣΠΚ και αναφέρονται γενικά σε πράξεις που συνιστούν «σοβαρές παραβιάσεις του ΔΑΔ» και ορισμένες άλλες, αλλά χωρίς ειδική σημείωση αν αφορούν προστατευόμενα πρόσωπα από τις Συμβάσεις της Γενεύης 1949, ή τελούνται κατά την περίοδο διεθνούς ή μη διεθνούς ένοπλης σύρραξης. Εξαιρέση αποτελούν οι διατάξεις για εγκλήματα σε βάρος αιχμαλώτων πολέμου. Αντίθετα, άλλες παραβιάσεις του ΔΑΔ (γενοκτονία, τα περισσότερα από τα εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας κλπ)⁶ δεν ποινικοποιούνται καν.

8. Από την άλλη μεριά, στην Ελλάδα, εκτός από την αρχή της εδαφικότητας (άρθρο 5 ΠΚ) και της ιθαγένειας (άρθρο 6 ΠΚ), εφαρμόζεται η αρχή της οικουμενικής δικαιοδοσίας όσον αφορά την πειρατεία ή «κάθε άλλο έγκλημα για το οποίο ειδικές διατάξεις, ή διεθνείς συμβάσεις υπογραμμένες κι επικυρωμένες από το ελληνικό κράτος προβλέπουν την εφαρμογή των ελληνικών ποινικών νόμων» (άρθρο 8, εδ. (ια) ΠΚ). Σε αυτή τη ρύθμιση του ΠΚ θα μπορούσε να θεωρηθεί ότι εμπίπτουν και οι υποχρεώσεις που απορρέουν για την Ελλάδα στο πεδίο εφαρμογής των Συμβάσεων της Γενεύης 1949 και των Πρόσθετων Πρωτοκόλλων του 1977, αλλά χρειάζεται τροποποίηση για να συμπληρωθούν ρητά με τις συγκεκριμένες κατηγορίες εγκλημάτων που ενδιαφέρουν την διεθνή κοινότητα στο σύνολό της. Ότι δηλαδή θα μπορούσαν να διωχθούν ενώπιον ελληνικών δικαστηρίων πρόσωπα που κατηγορούνται για εγκλήματα πολέμου, εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας και γενοκτονία, οπουδήποτε και αν τέλεσαν τα εγκλήματα.

⁵ Βλ. αναλυτικά Μ.-Ντ. Μαρούδα, *Μέτρα εφαρμογής...*, όπ.π. υποσ. 2, σελ. 90 επ. Επίσης, Μ.-Ντ. Μαρούδα, «Η υποχρέωση ποινικής καταστολής των παραβιάσεων του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου και η ελληνική ποινική νομοθεσία», (2000) 5 *Δικαιώματα του Ανθρώπου*, σελ. 51-83.

⁶ Σχετικός πίνακας στο Μ.-Ντ. Μαρούδα, *Μέτρα εφαρμογής...*, όπ.π. υποσ. 2.

Γ) Το ΚατΔΠΔ και η εφαρμογή του

9. Το ΚατΔΠΔ παρουσιάζει μία ολοκληρωμένη τυποποίηση των εγκλημάτων γενοκτονίας, πολέμου και κατά της ανθρωπότητας.⁷ Ειδικότερα, ενσωματώνει τον πρώτο συνεκτικό ορισμό εγκλημάτων κατά της ανθρωπότητας, διευρύνει τον κατάλογο των τιμωρουμένων εγκλημάτων πολέμου και κατά της ανθρωπότητας, εντάσσει στα εγκλήματα πολέμου πράξεις τελούμενες στη διάρκεια ένοπλων συρράξεων μη διεθνούς χαρακτήρα. Η πρόσφατη υιοθέτηση του ορισμού της επίθεσης στη Διάσκεψη των κρατών μερών στην Καμπάλα ανοίγει κι άλλες ενδιαφέρουσες προοπτικές, επέκεινα του παραπάνω Σ/Ν.

10. Η κυριότερη συμβολή του όμως μέχρι σήμερα είναι ότι ενεργοποίησε τόσο Κράτη να υιοθετήσουν σχετική νομοθεσία, όσο και τα εθνικά δικαστήρια να αναλάβουν τον ειδικό ρόλο που προβλέπει η ποινική δίωξη διεθνών εγκλημάτων, με μεγαλύτερη ευκολία από ό,τι στο παρελθόν, να προχωρήσουν σε δίωξη και τιμωρία των υπευθύνων για τα εγκλήματα που εμπίπτουν στη δικαιοδοσία του ΔΠΔ.⁸

10.1 Πράγματι, το ΚατΔΠΔ είναι διεθνής συνθήκη και δεν μπορεί να εφαρμοστεί στην εσωτερική έννομη τάξη ως (ειδικός) ποινικός νόμος. Αντίθετα, το ΚατΔΠΔ επιβάλλει –αν και όχι ρητά– την υποχρέωση δίωξης των εγκλημάτων που υπάγονται στη δικαιοδοσία του ΔΠΔ. Η υποχρέωση αυτή φαίνεται να προκύπτει από την ίδια την αρχή της συμπληρωματικότητας του ΔΠΔ έναντι της εθνικής ποινικής δικαιοσύνης (άρθρο 1 ΚατΔΠΔ), αλλά και από την αναφορά στην αρχή της οικουμενικής δικαιοδοσίας. Με άλλα λόγια, το ΔΠΔ ενισχύει τα εθνικά συστήματα

⁷ Μεταξύ άλλων, βλ. Κ. Ιωάννου και Σ. Περράκης, *Εισαγωγή στη διεθνή δικαιοσύνη, τ. Α': Θεομοί και θεσμικές εφαρμογές*, (γ' εκδ., Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή 2009), σελ. 373 επ., Α. Γιόκαρης και Φ. Παζαρτζή, *Εθνική και διεθνής ποινική καταστολή των διεθνών εγκλημάτων*, (Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή 2008), σελ. 375 επ., S. Perrakis (ed.), *International Criminal Court: A New Dimension in International Justice*, (Αντ. Ν. Sakkoulas, Athens-Komotini 2002), F. Lattanzi & W. Schabas (eds.), *Essays on the Rome Statute of the International Criminal Court, Vol. 2*, (Π Sirente, 2004), Χ. Σατλάνης, *Η διαδικασία ενώπιον του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου κατά το Καταστατικό της Ρώμης του 1998 και τα συναφή ζητήματα*, (Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή, 2009).

⁸ Βλ. Α. Cassese (ed.), *Oxford Companion to International Criminal Justice* (OUP, Oxford 2009).

καταστολής των παραβιάσεων του ΔΑΔ, αφού η δικαιοδοσία του ενεργοποιείται μόνο όταν διαπιστωθεί ότι ένα κράτος αδυνατεί ή δεν επιθυμεί να κινηθεί διαδικασία σε βάρος προσώπων κατηγορουμένων για εγκλήματα πολέμου (άρθρο 17 ΚατΔΠΔ).

11. Η μέχρι σήμερα λειτουργία του ΔΠΔ και της Εισαγγελίας του δείχνουν (π.χ. περίπτωση Ιράκ) τις δυσχέρειες για την «κατανομή» αρμοδιοτήτων και τον «εύλογο» χρόνο που χρειάζεται το ΔΠΔ να κινηθεί, όταν η εθνική δικαιοδοτική αρχή παραμένει ακίνητη, βραδυπορεί, δεν έχει προβλέψει στην εθνική νομοθεσία σχετικά ζητήματα κτλ.

Δ) Η προσέγγιση της ελληνικής Διοίκησης για την εναρμόνιση προς το ΚατΔΠΔ (ειδικός νόμος)

12. Για την προσαρμογή της ελληνικής νομοθεσίας υπάρχουν μεθοδολογικά 3 δυνατότητες:⁹

α) θέσπιση ειδικής ποινικής νομοθεσίας (Κώδικας Διεθνών Εγκλημάτων), όπως έπραξαν π.χ. Βέλγιο, Γερμανία, Ολλανδία,

β) προσθήκη ειδικού κεφαλαίου στον ΠΚ (όπως π.χ. έγινε στην Ισπανία),

γ) προσθήκες στο Κεφ. ΙΑ' του ΣΠΚ,¹⁰ αλλά και στον ΚΠοινΔ.

Επιλέχθηκε, τελικά, η πρώτη προσέγγιση που επιχειρεί πολλαπλές παρεμβάσεις τόσο στην κάλυψη των ειδικών αδικημάτων, αλλά καλύπτει και άλλα ζητήματα για τον καταλογισμό, τις ποινές, το απαράγραπτο κλπ., διατάξεις του ΚΠοινΔ, ζητήματα διεθνούς συνεργασίας. Η Αιτιολογική Έκθεση αναφέρει ως κείμενα έμπνευσης νομοθετικές πράξεις χωρών της Ε.Ε. και ιδιαίτερα της Γερμανίας, Γαλλίας και Ηνωμένου Βασιλείου.

⁹ Πρβλ. και Κ. Αθανασόπουλος, «Μέτρα εφαρμογής του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου στην εσωτερική έννομη τάξη», στο S. Perrakis, M.-D. Marouda (eds.), *Armed Conflicts and International Humanitarian Law 150 Years after Solferino: Acquis and Prospects*, (Ant. N. Sakoulas-Bruylant, Athènes-Bruxelles 2009), σελ. 583 επ.

¹⁰ Άποψη που υποστηρίζεται από Ε. Γιαρένη, «Στρατιωτικό Ποινικό Δίκαιο και δυνατότητα διάδοσης και εφαρμογής του Διεθνούς Ανθρωπιστικού Δικαίου», (2003) ΝΓ' *Ποινικά Χρονικά*, σελ. 769 επ.

II. Ως προς την Αιτιολογική Έκθεση

13. Η Αιτιολογική Έκθεση ενός τέτοιου Σ/Ν που έρχεται να καλύψει διαχρονικές αβελτηρίες, απουσία πολιτικής βούλησης και επιφυλακτικότητα δεκαετιών της ελληνικής διοίκησης απέναντι στο διεθνές δίκαιο, φαίνεται λίγη, εξαιρετικά λιτή έως περιοριστική, απλά περιγραφική μίας νέας πολυσήμαντης εθνικής νομοθεσίας, που αξίζει άλλη θεώρηση και υποδοχή.

14. Η Αιτιολογική Έκθεση δεν αναδεικνύει, ούτε διαδηλώνει το όλο εγχείρημα που επιχειρείται, καθώς και τη σημασία του. Η Ελλάδα θα μπορεί να ανήκει στην ομάδα του ξεχωριστού νομικού πολιτισμού που επιδιώκει την εξαφάνιση του ατιμώρητου για πράξεις που προσβάλλουν βάνανυσα δικαιώματα του ανθρώπου και ΔΑΔ στο πεδίο των πολυδιάστατων ενόπλων συρράξεων, αλλά και σε περιόδους ειρήνης για τα εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας.

15. Εξάλλου, η Ελλάδα που μετέχει σε διάφορες αποστολές ανθρωπιστικού ή ειρηνευτικού χαρακτήρα υπό τα Ηνωμένα Έθνη και περιφερειακές οργανώσεις (π.χ. Ε.Ε.) με στρατιωτικό προσωπικό περίπου 2.000 άτομα διαφόρων ειδικοτήτων και κατηγοριών οφείλει να έχει ένα καθορισμένο, σαφές νομικό πλαίσιο για την αντιμετώπιση όλων των ζητημάτων που μπορεί να προκύψουν κατά την εκτέλεση των ενλόγω αποστολών.

III. Ως προς το σχέδιο νόμου

16. Η μεταφορά στο εσωτερικό δίκαιο αμιγώς διεθνών συμβατικών ρυθμίσεων (διατάξεων και ορολογίας Διεθνούς Ανθρωπιστικού Δικαίου) θέτει εκ προοιμίου πολλά προβλήματα κατά την εφαρμογή. Πολλοί από τους όρους αυτούς απαιτούν κατά την εφαρμογή τους δύσκολη ερμηνεία, ενώ άλλοι γνώρισαν τα τελευταία χρόνια την ερμηνευτική προσέγγιση του εθνικού (σε ορισμένες χώρες) και διεθνούς δικαστή. Είναι, λοιπόν, αναμενόμενο ο – ούτως ή άλλως – μη εξουκειωμένος με το διεθνές δίκαιο

δικαστής να συναντήσει δυσκολίες κατανόησης και εφαρμογής. Θεωρούμε, λοιπόν, απαραίτητο και αναγκαίο τη διάδοση του ΔΑΔ, την εξοικείωση του Έλληνα δικαστή με τους όρους του ΔΑΔ και την πρόσβασή του στη σχετική νομολογία και βιβλιογραφία.

A) Διατάξεις ουσιαστικού δικαίου

α) Γενικό μέρος

17. **Άρθρο 1:** Προβλέπει την εφαρμογή του ΠΚ στα εγκλήματα που απαριθμεί το Σ/Ν. Δεν υπάρχει αναφορά στον ΣΠΚ, η οποία απαιτείται. Ως εκ τούτου η διατύπωση της διάταξης πρέπει να είναι: «... εφαρμόζονται οι διατάξεις του Ποινικού Κώδικα και του Στρατιωτικού Ποινικού Κώδικα».

18. **Άρθρο 2:** Η διάταξη ορίζει το πεδίο εφαρμογής της νομοθεσίας *ratione personae, materiae* και *loci*, αλλά με έναν τρόπο ελλειπτικό. Ουσιαστικά, είναι το σημείο όπου θα έπρεπε να καθοριστούν τα όρια του νομοθετήματος, να επιβεβαιωθεί η εφαρμογή της αρχής της οικουμενικής δικαιοδοσίας για τα προβλεπόμενα εγκλήματα, να προσδιοριστούν ζητήματα που αφορούν προσωπική αρμοδιότητα. Σε ό,τι αφορά την προσωπική δικαιοδοσία θα μπορούσε να μην μείνει περιορισμένη όπως και το Κατ'ΑΠΔ σε ενήλικα φυσικά πρόσωπα, αλλά να επεκταθεί και σε ανήλικους ή και σε επιχειρήσεις ή άλλα νομικά πρόσωπα, όπως έκανε π.χ. ο Καναδάς. (CA s. 2(2)).

Η διατύπωσή του, ωστόσο, δεν έχει την απαραίτητη σαφήνεια. Και αυτό γιατί δεν υπάρχουν αναφορές στο κατά πόσο τα τιμωρούμενα εγκλήματα που τελούνται εκτός Ελλάδος, σχετίζονται με αυτήν ή όχι (Έλληνας πολίτης το θύμα ή ο θύτης), οπότε λειτουργεί η σχετική οικουμενική δικαιοδοσία. Ή αν συντρέχει απόλυτη οικουμενική δικαιοδοσία, όπου η δίωξη χωρεί ανεξάρτητα από τον τόπο τέλεσης του εγκλήματος, την ιθαγένεια του θύματος ή του θύτη.

18.1 Πρέπει να τονιστεί ότι κράτη που επιθυμούν να διασφαλίσουν με κάθε τρόπο τη διαθεσιμότητά τους στην ποινική δίωξη όλων των προσώπων που θα μπορούσαν να υπόκεινται στη δικαιοδοσία του ΔΠΔ,

πρέπει να εντάξουν στο εσωτερικό τους δίκαιο ρύθμιση περί της δυνατότητας άσκησης οικουμενικής δικαιοδοσίας. Και ο λόγος που θα έπρεπε στο παρόν Σ/Ν να γίνεται ειδική αναφορά, είναι ότι υπάρχουν περισσότερες από μία μορφές οικουμενικής δικαιοδοσίας.

18.1.1. Μία πρώτη είναι η «συνετή» *σχετική οικουμενική δικαιοδοσία*, που ακολούθησαν κράτη όπως η Αργεντινή, αλλά και το Βέλγιο -μετά την τελευταία τροποποίηση της νομοθεσίας του προς συμμόρφωση με την απόφαση του Διεθνούς Δικαστηρίου της Χάγης του 2002 στην υπόθεση του *Εντάλματος Σύλληψης* του Υπουργού Εξωτερικών του Κονγκό - σύμφωνα με την οποία εθνικά δικαστήρια έχουν δικαίωμα να ασκήσουν δίωξη για συμπεριφορά οπουδήποτε και οποτεδήποτε κι αν εκδηλωθεί αυτή, αν αυτό απορρέει από σχετική δεσμευτική διεθνή σύμβαση (Συμβάσεις της Γενεύης του 1949 και των Πρωτοκόλλων του 1977 για τις σοβαρές παραβιάσεις).

18.1.2 Ανάλογη είναι η επιλογή κρατών όπως είναι ο Καναδάς, η Γαλλία, η Σαμόα και η Σενεγάλη, των οποίων η νομοθεσία επιτρέπει την άσκηση δικαιοδοσίας για διεθνή εγκλήματα οπουδήποτε και αν έλαβαν χώρα, χωρίς αυτό να προβλέπεται από διεθνή σύμβαση, αρκεί ο δράστης να βρίσκεται στο εν λόγω κράτος.

18.1.3 Υπάρχουν και κράτη που ακολουθούν την απόλυτη οικουμενική δικαιοδοσία και δεν απαιτούν ούτε καν να βρίσκεται ο δράστης στο έδαφός τους (Νέα Ζηλανδία, Κόστα Ρίκα, Κύπρος, Ισπανία).

18.1.4. Ενδιαφέρον παρουσιάζει το παράδειγμα της νομοθεσίας του Καναδά που έχει ήδη εφαρμοστεί και στην πράξη με ιδιαίτερη επιτυχία σε υποθέσεις κατηγορουμένων για γενοκτονία στη Ρουάντα (βλ. υπόθεση *Munyaneza*).¹¹ Η σχετική διάταξη του Canadian Crimes Against Humanity and War Crimes Act προβλέπει ότι ένα πρόσωπο που φέρεται να έχει

¹¹ Βλ. *Her Majesty the Queen v. Desiré Munyaneza*, Quebec Superior Court (Criminal Division), 2009 QCCS 2201, <<http://www.jugements.qc.ca/php/resultat.php?liste=43168645>> κατ' εφαρμογή της νομοθεσίας του Καναδά, και σύγκρινε με παλαιότερη εξίσου σημαντική την *Mugesera v. Canada (Minister of Citizenship and Immigration)*, [2005] 2 S.C.R. 100, 2005 SCC 40, (28 June 2005), παρ. 77, <http://www.unhcr.org/refworld/publisher/CAN_SC...470a4a6b1a.0.html>. Για μία συνοπτική παρουσίαση βλ. M.-D. Marouda, "The Prosecution of Genocide before National Courts: Law and Politics Revisited", στο A. Yiortopoulos-Maragopoulos, Ph. Pazartzis (eds), *Genocide Revisited*, (Ant. N. Sakkoulas-Bruylant, Athènes-Bruxelles 2010), σελ. 93-123, 113 επ.

διαπράξει γενοκτονία, εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας, εγκλήματα πολέμου, ή παραβίαση της ευθύνης ανωτέρου εκτός του Καναδά, μπορεί να διωχθεί εάν

i) όταν διεπράχθη το αδίκημα

- Ήταν Καναδός πολίτης ή είχε απασχόληση στον Καναδά με την πολιτική ή στρατιωτική ιδιότητα
- Ήταν πολίτης Κράτους που εμπλέκεται σε ένοπλη σύρραξη εναντίον του Καναδά, ή απασχολούνταν σε τέτοιο Κράτος υπό πολιτική ή στρατιωτική ιδιότητα
- Το θύμα του αδικήματος ήταν Καναδός πολίτης ή πολίτης Κράτους συμμάχου προς τον Καναδά σε ένοπλη σύρραξη

(ii) μετά τη διάπραξη του αδικήματος αρκεί το πρόσωπο που φέρεται ως δράστης να είναι παρών στον Καναδά

18.1.5. Στην αντίστοιχη γερμανική νομοθεσία, ακολουθείται διαφορετική προσέγγιση. Προστίθενται, έτσι, άρθρα μετά το ουσιαστικό Μέρος τα οποία τιτλοφορούνται «Τροποποιήσεις του ΚΠοινΔικ άρθρο 153f» κι εκεί ουσιαστικά επιλέγεται η σχετική οικουμενική δικαιοδοσία: προβλέπεται δηλαδή ότι ο γενικός εισαγγελέας δεν θα προχωρήσει σε δίωξη των εγκλημάτων εάν έχουν διαπραχθεί εκτός της γερμανικής επικράτειας, από αλλοδαπό ο οποίος δεν διαμένει ούτε αναμένεται να διαμείνει στην Γερμανία ενώ, περαιτέρω, καθορίζεται προτεραιότητα διεθνών δικαστηρίων. Με άλλα λόγια, ο εισαγγελέας δεν προχωράει σε δίωξη προσώπων εάν πρόκειται αυτά να διωχθούν ενώπιον διεθνούς δικαστηρίου, ή εάν έχει ζητηθεί έκδοσή τους από το δικαστήριο του τόπου τέλεσης. Καθιερώνεται μία σχετική προτεραιότητα. Θα μπορούσε να ακολουθηθεί η ίδια λογική και στην περίπτωση της Ελλάδας.

18.1.6 Από αυτήν και μόνο την αναφορά γίνεται αντιληπτό ότι το ζήτημα της αποτελεσματικής ποινικής καταστολής διεθνών εγκλημάτων δεν είναι παρά ζήτημα πολιτικών επιλογών, αφού πράγματι μία χώρα μπορεί να προχωρεί σε διώξεις εφόσον έχει την πολιτική βούληση η οποία εκφράζεται από την ψήφιση νόμων με επάρκεια, έως την θέση τους σε ισχύ και την απάλειψη εμποδίων που μπορεί να προκύψουν κατά τη διαδικασία εφαρμογής τους.

19. Το **άρθρο 3** εισάγει τη σημαντική ρύθμιση του διεθνούς δικαίου, περί μη παραγραφής εγκλημάτων που εμπίπτουν στη δικαιοδοσία του ΔΠΔ (άρθρο 29 Κατ.) που προβλέπει το Σ/Ν. Σκόπιμο είναι να προβλεφθεί και η **μη παραγραφή της εκτέλεσης της ποινής**, κατά προτίμηση στο άρθρο 31 του Σ/Ν, όπως έχουν κάνει και άλλες χώρες, όπως η Νέα Ζηλανδία.

20. Το **άρθρο 4** αναφέρει τα θεωρούμενα ως προστατευόμενα από το ΔΑΔ πρόσωπα. Όμως, δεν γίνεται αναφορά σε στρατιωτική κατοχή, παρά μόνο σε διεθνείς συρράξεις (στην 4^η Σύμβαση της Γενεύης 1949 προστατευόμενα πρόσωπα είναι ο άμαχος πληθυσμός υπό την εξουσία αντίπαλης Δύναμης ή κατέχουσας Δύναμης σε κατεχόμενο έδαφος). Σκόπιμο είναι να προστεθεί στο εδ. (α) της παρ. 1 η φράση **«και στις περιπτώσεις στρατιωτικής κατοχής»**.

20.1 Στην ειδική απαρίθμηση των προστατευομένων προσώπων δεν αναφέρεται το **υγειονομικό-ιατρικό/θρησκευτικό προσωπικό, οι δημοσιογράφοι, τα παιδιά**. Σκόπιμο θα ήταν να γίνει ρητή αναφορά και σε αυτές τις κατηγορίες προστατευόμενων προσώπων.

20.2 Στο **εδ. (γ)** ο όρος *hors de combat* αποδίδεται λανθασμένα ως «παράδοση οπλισμού» ή «ανυπεράσπιστος». Η σωστή απόδοση του όρου είναι «τα μέλη των ενόπλων δυνάμεων και μαχητές της αντίπαλης πλευράς, οι οποίοι έχουν τεθεί εκτός μάχης».

20.3 Στην **παρ. 2** ο όρος «προσταγών» πρέπει να αντικατασταθεί με τον όρο «διαταγών» που κρίνεται καταλληλότερος.

20.4 Στην **παρ. 3** ο όρος *επιχείρησης* χρήζει περαιτέρω διευκρίνισης. Δεν καθίσταται σαφές σε τι είδους επιχείρηση αναφέρεται η διάταξη (στρατιωτική/ ένοπλη; άλλο;).

20.5 Εξάλλου, δεν περιλαμβάνονται σημαντικοί όροι, ιδίως του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου, απαραίτητοι για την ερμηνεία του περιεχομένου των εγκλημάτων, και κυρίως δεν παραπέμπονται σημαντικά κείμενα που έχει υιοθετήσει η Συνέλευση των Κρατών Μερών του ΚατΔΠΔ με σκοπό να συνδράμουν τον διεθνή δικαστή, αλλά και τις εθνικές αρχές. Τέτοια είναι κυρίως τα Στοιχεία των Εγκλημάτων (Elements of Crimes).¹²

¹² Βάσει του άρθρου 9 ΚατΔΠΔ, η Συνέλευση των Κρατών Μερών στο ΚατΔΠΔ υιοθέτησε το

Σκόπιμο είναι το Σ/Ν να περιλάβει σε ένα Παράρτημα τα Στοιχεία των Εγκλημάτων.

21. Το **άρθρο 5** ρυθμίζει τα της προσταγής, σύμφωνα με τα άρθρα 25, παρ. 3 και 33 ΚατΔΠΔ, αλλάζοντας τη σχετική ρύθμιση του άρθρου 21 ΠΚ. Και πάλι προκρίνεται η αλλαγή του όρου «προσταγή» σε «διαταγή». Η διατύπωση της παρ. 2 θα μπορούσε να είναι διαφορετική, θετική.

22. Στο **άρθρο 6** υλοποιείται η ρύθμιση του άρθρου 28 ΚατΔΠΔ για την ιεραρχική ευθύνη στρατιωτικών διοικητών ή πολιτικών υπευθύνων, για την οποία υπάρχει και νομολογία, ιδίως από τα *ad hoc* διεθνή ποινικά δικαστήρια.

β) Ειδικό μέρος

23.1 Εισαγωγικά θα θέλαμε να επισημάνουμε ότι το Σ/Ν καλύπτει όλα τα εγκλήματα πολέμου που περιλαμβάνονται στο ΚατΔΠΔ (άρθρο 8) και διαπράττονται κατά τη διάρκεια ένοπλης σύρραξης, διεθνούς ή μη διεθνούς χαρακτήρα. Ωστόσο, θα μπορούσαν να έχουν συμπεριληφθεί διατάξεις που ποινικοποιούν συμπεριφορές οι οποίες προβλέπονται ως αξιόποινες σε άλλες διεθνείς συμβάσεις που έχει επικυρώσει η Ελλάδα και άρα την δεσμεύουν (π.χ. στο Πρόσθετο Πρωτόκολλο των Συμβάσεων της Γενεύης του 1977), οι οποίες απουσιάζουν από τον Κατάλογο του ΚατΔΠΔ για λόγους συμβιβασμών που έπρεπε να γίνουν για να το επικυρώσουν όσο το δυνατόν περισσότερες χώρες.

23.2 Επιπλέον, οι ορισμοί των εγκλημάτων ακολουθούν τους γενικούς και ελάχιστα περιγραφικούς ορισμούς του Καταστατικού, ενώ θα μπορούσαν να αντλήσουν στοιχεία από ορισμούς που βρίσκονται σε άλλες διεθνείς συμβάσεις (π.χ. για την ομηρία ή τα βασανιστήρια κλπ) ή να

σχετικό κείμενο με σκοπό να συνδράμει –χωρίς να είναι δεσμευτικό– το ΔΠΔ κατά την ερμηνεία και εφαρμογή των ορισμών των εγκλημάτων που περιλαμβάνονται στη δικαιοδοσία του. Περιλαμβάνουν περιγραφή της αντικειμενικής και υποκειμενικής υπόστασης των εγκλημάτων και μπορούν να βοηθήσουν και τον εθνικό δικαστή, αλλά και εισαγγελείς στην άσκηση ποινικής δικαιοδοσίας. Γι' αυτό αρκετές σχετικές νομοθεσίες, όπως του Ηνωμένου Βασιλείου αναφέρονται στα Στοιχεία Εγκλημάτων (εσωτερικά δικαστήρια πρέπει να λαμβάνουν υπόψη και τα Στοιχεία Εγκλήματος, καθώς και σχετική νομολογία του ΔΠΔ.)

αντλήσουν στοιχεία από σχετικές εθνικές ποινικές νομοθεσίες, ή ακόμη και από τα –συνδεδεμένα με το ΚατΔΠΔ- «Στοιχεία Εγκλημάτων» που υπάρχουν προκειμένου να καθοδηγούν το διεθνή δικαστή στην ερμηνεία όρων ή ορισμών που αποτέλεσαν προϊόν συμβιβασμών και γι' αυτό ακριβώς δεν εξηγούνται περαιτέρω στο Καταστατικό. Βέβαια είναι αλήθεια ότι ο ορισμός των βασανιστηρίων στο ΚατΔΠΔ είναι ευρύτερος από ό,τι π.χ. στη Σύμβαση κατά των Βασανιστηρίων του 1984, αφού δεν προϋποθέτει να έχουν διαπραχθεί «με σκοπό την τιμωρία ή λήψη πληροφοριών...», ούτε απαιτεί επίσημη ιδιότητα κρατικού λειτουργού για το πρόσωπο που διαπράττει βασανιστήρια.

Αντίστοιχα είναι διαφορετικός ο ορισμός της υποδούλωσης, που αναφέρεται ειδικά σε διακίνηση γυναικών και παιδιών.

Αλλά υπάρχουν κράτη που επέλεξαν να μην περιοριστούν στο Καταστατικό ΔΠΔ, αλλά να διευρύνουν το πεδίο των εγκλημάτων. Για παράδειγμα ο Καναδάς, το Εκουαδόρ ή η Ουρουγουάη διευρύνουν τη φύση των ομάδων που μπορούν να αποτελέσουν θύματα γενοκτονίας. Ή επιλέγουν ορισμούς που δεν αντιμετωπίζουν τα εγκλήματα αυτά στατικά αλλά δίνουν χώρο σε μελλοντικές αλλαγές, τροποποιήσεις. Χαρακτηριστική και εδώ είναι η νομοθεσία του Καναδά που περιλαμβάνει μία διάταξη που αυτόματα ενσωματώνει μελλοντικές εξελίξεις στο συμβατικό κι εθιμικό διεθνές δίκαιο.

23.3 Γίνεται σαφές ότι η δεύτερη προσέγγιση θα σήμαινε πραγματική προσπάθεια ενσωμάτωσης στον ελληνικό ΠΚ των εγκλημάτων που περιλαμβάνονται στο Καταστατικό ΔΠΔ. Εντούτοις και εδώ είχαμε μία προσέγγιση που αφήνει τη σχετική εργασία στον Έλληνα δικαστή. Χάνεται, έτσι μία ευκαιρία να αξιοποιηθούν ορισμοί που βρίσκουμε σε σημαντικές διεθνείς συμβάσεις που δεσμεύουν την χώρα, αλλά και η πλούσια σχετική νομολογία των διεθνών δικαστηρίων και να επικαιροποιηθεί ο ΠΚ.

24. Το **άρθρο 7** μεταφέρει το περιεχόμενο του άρθρου 6 ΚατΔΠΔ για τη *γενοκτονία*. Για πρώτη φορά ποινικοποιείται στην ελληνική έννομη τάξη ως έγκλημα η γενοκτονία, τον ορισμό της οποίας, ωστόσο, βρήκαμε στη Σύμβαση για την πρόληψη και καταστολή του εγκλήματος της γενοκτονίας

του 1948 (ΝΔ 3091/1954, ΦΕΚ Α' 250). Διαπιστώνονται ωστόσο στη διατύπωση των διατάξεων ορισμένες παραλείψεις:

24.1. Η **παρ. 1** πρέπει να συμπληρωθεί ως εξής: «... φυλετική ή θρησκευτική ομάδα, **ως τέτοια**, σκοτώνει ...». Ομοίως και η **παρ. 2**.

24.2. Απουσιάζει το «όποιος» όχι απλώς παρακινεί, αλλά «*εγκωμιάζει* μια από τις πράξεις της πρώτης παραγράφου, εάν αυτή έχει τελεστεί, και με αυτόν τον τρόπο προκαλεί στους πολίτες διχόνοια...».

24.3 Απουσιάζει η συμμετοχή «όποιος ενώνεται με άλλον για να τελέσει μία από τις πράξεις...»

25. Το **άρθρο 8** αφορά τα *εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας* (άρθρο 7 ΚατΔΠΔ). Η μεταφορά στο εσωτερικό δίκαιο των ρυθμίσεων του ΚατΔΠΔ γίνεται με επάρκεια και σχεδόν πληρότητα.

25.1 Ένα ζήτημα τίθεται ως προς τη σαφήνεια του σημείου 5 «αποστερεί σε σημαντικό βαθμό την ελευθερία...».

26. Ως προς τα *εγκλήματα πολέμου* (άρθρο 9), το Σ/Ν τα διακρίνει σε διάφορες κατηγορίες. Κι εδώ η ενσωμάτωση είναι πλήρης.

26.1. Το Σ/Ν ακολουθεί μία διαφορετική μεθοδολογία στην περιγραφή των εγκλημάτων πολέμου από αυτήν του ΚατΔΠΔ, ακολουθώντας τα πρότυπα νομοθεσιών όπως της Ισπανίας και της Γερμανίας. Έτσι, δεν γίνεται μία συστηματική κατάταξη των πράξεων που συνιστούν εγκλήματα πολέμου, αλλά επιχειρείται διάκριση με βάση το ειδικότερα προστατευόμενο αγαθό (προστατευόμενα πρόσωπα, αγαθά, μέσα και μέθοδοι μάχης κλπ). Αυτό δίνει μία σαφήνεια και οριοθετεί καλύτερα τις πράξεις, διευκολύνει την ερμηνευτική επεξεργασία και ίσως σε ένα βαθμό να προωθεί ασφάλεια δικαίου, που είναι απαραίτητη σε έναν ποινικό νόμο.

26.2. Όμως, με την ίδια ακριβώς λογική, και όπως ακριβώς και στην αντίστοιχη Γερμανική νομοθεσία, θα ήταν προτιμότερο να μην τηρηθεί και η διάκριση ανάμεσα σε πράξεις που τελούνται στη διάρκεια ενόπλων συρράξεων διεθνούς και μη διεθνούς χαρακτήρα. Κι αυτό τόσο με όρους νομοτεχνικής οικονομίας, αλλά και διότι υπακούει σε μία τάση που προκύπτει από το ίδιο το Καταστατικό του ΔΠΔ, την πλούσια νομολογία των

Διεθνών Ποινικών Δικαστηρίων για την πρώην Γιουγκοσλαβία και Ρουάντα, αλλά και την μελέτη εθιμικού δικαίου της Διεθνούς Επιτροπής του Ερυθρού Σταυρού, που τελικά αποδίδουν το ίδιο ακριβώς περιεχόμενο, με ελάχιστες διαφοροποιήσεις –όσον αφορά τους αιχμαλώτους πολέμου- είτε η πράξη τελέστηκε στη διάρκεια ή σε σύνδεση με διεθνή είτε μη διεθνούς χαρακτήρα σύρραξη. Χαρακτηριστικότερο το παράδειγμα που αφορά την χρήση μέσων και μεθόδων διεξαγωγής πολέμου. Αυτό, όμως δεν προκρίθηκε στο παρόν Σ/Ν.

26.3. Ακόμη ενώ γενικώς ακολουθήθηκε η καταγραφή του γερμανικού σχετικού νόμου δεν διαφοροποιήθηκαν οι ποινές όπως στον αντίστοιχο γερμανικό με ειδική αναφορά σε ελαφρυντικές ή επιβαρυντικές περιστάσεις (βλ. Γερμανικός Κώδικας άρθρο 8 (1) τελευταία παράγραφος όπου περιγράφονται οι ποινές) κάτι που είναι σκόπιμο να γίνει.

26.4. Ως προς ορισμένα ειδικότερα σημεία επισημαίνεται:

26.4.1. Στο **άρθρο 9, παρ. 1 (α)** πρέπει να προστεθεί ο όρος «με πρόθεση» (ανθρωποκτονία με πρόθεση).

26.4.2. Στην **παρ. 1, εδ. (η) (αα)** πρέπει να προστεθεί ο όρος «επιστημονικά» πειράματα.

26.4.3. Στην **παρ. 3 (β)** η διάταξη πρέπει να συμπληρωθεί ως εξής: «μεταφέρει *άμεσα ή έμμεσα* τμήμα του πληθυσμού».

27. Το **άρθρο 10** αναφέρεται στην ιδιοκτησία και τα δικαιώματα τρίτων, η προσβολή των οποίων μπορεί να συνιστά έγκλημα πολέμου (8β xiii, xiv, 8^e xii, ΚατΔΠΔ).

27.1 Στην **παρ. 2**, τελευταία σειρά, υπάρχει λάθος απόδοση, αντί του ορθού «εγκαταστάσεων και εξοπλισμών που περικλείουν επικίνδυνες δυνάμεις» (π.χ. πυρηνικά εργοστάσια, φράγματα κλπ).

28. Το **άρθρο 11** τυποποιεί τα εγκλήματα πολέμου κατά προσώπων και αγαθών αποστολών ειρηνευτικών/ανθρωπιστικής βοήθειας (άρθρο 8βiii, ΚατΔΠΔ), καθώς και παράνομης χρήσης εμβλημάτων, διακριτικών, σημαιών του εχθρού ή των Ηνωμένων Εθνών (άρθρο 8βvii, ΚατΔΠΔ).

28.1. Επισημαίνεται ότι στην **παρ. 1 (α)** δεν προβλέπεται ποινή. Εξάλλου, στην **παρ. 2**, αντί του όρου «παράνομα» προκρίνεται η φράση *«κατά τον μη προσήκοντα τρόπο»*.

29. Στο **άρθρο 12** προβλέπονται τα εγκλήματα πολέμου σχετικά με τα απαγορευμένα μέσα και τις μεθόδους μάχης (επίθεση με πρόθεση σε βάρος αμάχων, πολιτιστικών αντικειμένων κλπ).

29.1. Η **παρ. 6** πρέπει να διατυπωθεί ως εξής: *«... απειλεί ότι δεν θα υπάρξουν επιζώντες»*, όπως είναι η ορθή απόδοση του «no quarter».

30. Το **άρθρο 13** αναφέρεται ειδικότερα στα απαγορευμένα όπλα (δηλητηριώδη, βιολογικά, χημικά κλπ.).

31. Τέλος, οι διατάξεις των **άρθρων 14 και 15** αναφέρονται στην ευθύνη του στρατιωτικού διοικητή και ιεραρχικά ανωτέρου λόγω παράβασης του καθήκοντος επιτήρησης των υφισταμένων του, ή παράλογες αναγγελίες στην αρμόδια για έρευνα και δίωξη αρχή της αξιόποινης πράξης υφισταμένων.

B) Διατάξεις δικονομικού δικαίου

32. Τα **άρθρα 16-19** περιλαμβάνουν διατάξεις δικονομικού χαρακτήρα που υλοποιούν την εθνική αρμοδιότητα αντιμετώπισης των εγκλημάτων που καταστέλλει το νέο Σ/Ν.

Γ) Διατάξεις δικαστικής συνεργασίας με το ΔΠΔ

33. Στα **άρθρα 20-25** παρατίθενται διεξοδικά οι πρόνοιες για την παράδοση εκζητούμενων στο ΔΠΔ.

34. Το **άρθρο 26** ξεδιπλώνει τις πτυχές της διαδικασίας *διαβουλεύσεων* με το ΔΠΔ, προκειμένου να υλοποιείται η συνεργασία της χώρας με τον οικουμενικό διεθνή ποινικό θεσμό (άρθρο 97 ΚατΔΠΔ). Βασικές αναφορές σχετίζονται με τη *διαχείριση πληροφοριών ή εγγράφων που σχετίζονται/θίγουν την εθνική ασφάλεια* (άρθρα 72, 93, παρ. 4 ΚατΔΠΔ) ή την εκτέλεση αποφάσεων/μέτρων που προσκρούουν στην *εθνική δημόσια*

τάξη (άρθρο 93, παρ. 3 ΚατΔΠΔ) ή ζητήματα εφαρμογής της αρχής *ne bis in idem* (άρθρο 89, παρ. 2 ΚατΔΠΔ). Ακόμη, όταν υπάρχει σύγκρουση υποχρεώσεων στις χώρες έναντι τρίτων κρατών ή αουλιών του (άρθρο 98 ΚατΔΠΔ).

35. Το **άρθρο 27** προβλέπει τη δυνατότητα μεταφοράς μέσω της ελληνικής επικράτειας παραδιδόμενου από τρίτο κράτος προσώπου, υπό τις προϋποθέσεις του άρθρου 89, παρ. 3 ΚατΔΠΔ. Η παρούσα διατύπωση, ωστόσο, αποφεύγει να απαριθμήσει ακριβώς τις προϋποθέσεις αυτές.

36. Στο **άρθρο 28** καταχωρούνται τα σχετικά με τη διενέργεια στην Ελλάδα ανακριτικών πράξεων, ύστερα από αίτημα του ΔΠΔ ή του Εισαγγελέα του (μία από τις μορφές συνεργασίας ΔΠΔ με εθνικές αρχές που προβλέπει το άρθρο 93 ΚατΔΠΔ).

37. Το **άρθρο 29** περιλαμβάνει την πρόνοια του άρθρου 58, παρ. 7 ΚατΔΠΔ για την κλήση μαρτύρων/πραγματογνωμόνων στη Χάγη μέσω της εθνικής αρχής.

38. Το **άρθρο 30** ενσωματώνει μία άλλη μορφή συνεργασίας με το ΔΠΔ, δηλαδή την παροχή πληροφοριών (άρθρο 93, παρ. 1 (β) ΚατΔΠΔ).

39. Τέλος, στο **άρθρο 31** υλοποιείται μία σημαντική ρύθμιση του ΚατΔΠΔ (άρθρο 103) για την *εκτέλεση ποινής στην Ελλάδα* (βλ. και άρθρο 80 ΚατΔΠΔ). Ειδικότερα, προβλέπονται οι λεπτομέρειες στην επιμέτρηση της ποινής που έχει επιβάλει το ΔΠΔ, καθώς και το καθεστώς του καταδικασθέντος στην Ελλάδα που τελεί πάντοτε υπό την εποπτεία του ΔΠΔ (άρθρα 106, 110 ΚατΔΠΔ).

40. Ως ειδική παρατήρηση, επισημαίνεται η «αμυντική» διατύπωση του άρθρου 32 κατά τρόπο που να καταδεικνύει μία εν δυνάμει επιφύλαξη έναντι του διεθνούς δικαίου δικαιωμάτων του ανθρώπου γενικότερα και ιδίως του – άγνωστου εν πολλοίς στο δικαστή (νομικό) – ανθρωπιστικού δικαίου.

«Θεμελιώδη δικαιώματα, αρχές και αξίες» δεν εμπεριέχει μόνο το Σύνταγμα και η ΕΣΔΑ, αλλά π.χ. και το Διεθνές Σύμφωνο Ατομικών και Πολιτικών Δικαιωμάτων διατάξεις του οποίου έχουν αναγνωριστεί-

χαρακτηριστεί ως *jus cogens*,¹³ αλλά και το διεθνές ανθρωπιστικό δίκαιο που συγκεντρώνει επίσης χαρακτηριστικά *jus cogens*,¹⁴ ενώ λειτουργεί στην περίπτωση της σωρευτικής εφαρμογής του με τα δικαιώματα του ανθρώπου ως *lex specialis*.¹⁵

41. Τώρα, αν η διάταξη του άρθρου 32 εγγράφεται για να υπενθυμίσει ότι τα «δικονομικά» στοιχεία της όλης νομοθετικής παρέμβασης υπόκεινται στον αυτονόητο έλεγχο των δικαιωμάτων του ανθρώπου, όπως αυτά οριοθετούνται από το δεσμευτικό για την Ελλάδα διεθνές δίκαιο δικαιωμάτων του ανθρώπου (ΔΣΑΠΔ και ΕυρΣΔΑ), πράξεις που ασφαλώς – προς όφελος κάθε προσώπου (ημεδαπού, αλλοδαπού) βαίνουν πέραν του Συντάγματος, θα πρέπει να αναδιατυπωθεί.

IV. Διαπιστώσεις-συμπεράσματα

42. Ασφαλώς, πρόκειται για μία σημαντική καμπή στην ελληνική έννομη τάξη και την ποινική καταστολή διεθνών εγκλημάτων στην Ελλάδα, υπό το φως των εξελίξεων του διεθνούς δικαίου και του ΚατΔΠΔ. Συνιστά μία θετική εξέλιξη, αφού το εσωτερικό ποινικό δίκαιο εναρμονίζεται προς το διεθνές δίκαιο και τις διεθνείς υποχρεώσεις της χώρας. Παρά ταύτα,

¹³ Βλ. Human Rights Committee, *General Comment No. 29: States of Emergency (article 4)*, CCPR/C/21/Rev.1/Add.11 (31 August 2001), παρ. 11.

¹⁴ Το Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης στην υπόθεση Νικαράγουα, αναφέρθηκε σε «θεμελιώδεις αρχές του εθιμικού δικαίου» ή «οικουμενικούς κανόνες» κι επομένως *jus cogens*, *Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua (Merits)*, ICJ Reports 1986, σελ. 14, 112, 147-8. Στη Γνωμοδότηση για τη νομιμότητα των πυρηνικών όπλων το Δικαστήριο αναφέρθηκε σε ορισμένους θεμελιώδεις κανόνες του ανθρωπιστικού δικαίου που εφαρμόζονται στη διάρκεια ενόπλων συρράξεων, ως «απαρέγκλιτες αρχές του διεθνούς εθιμικού δικαίου», *Legality of the Threat or Use of Nuclear Weapons, Advisory Opinion*, ICJ Reports 1996, p. 226, παρ. 79. Βλ. ακόμη Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο για την Πρώην Γιουγκοσλαβία, *Prosecutor v. Dusko Tadic (Decision on the Defence Motion for Interlocutory Appeal on Jurisdiction)* 2 October 1995, παρ. 129, P-M Dupuy, “Les ‘considérations élémentaires d’humanité dans la jurisprudence de la Cour internationale de justice”, στο R.-J. Dupuy (dir.) *Mélanges en l’honneur de Nicolas Valticos: droit et justice*, (Pedone, Paris 1999) σελ. 117. Για τον εθιμικό χαρακτήρα του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου βλ. την πολυσήμαντη έκδοση της Διεθνούς Επιτροπής του Ερυθρού Σταυρού, J.-M. Henckaerts, L. Doswald-Beck (eds), *Customary International Humanitarian Law* (CUP, Cambridge 2005).

¹⁵ Βλ. *Legal Consequences of the Construction of a Wall in the Occupied Palestinian Territory, Advisory Opinion*, ICJ Reports 2004, σελ. 136, παρ. 106. Για μία σφαιρική συζήτηση του θέματος βλ. S. Perrakis, “L’application des droits de l’homme en temps de conflit armé et leur articulation avec le DIH: état de la question et aspects jurisprudentiels”, στο S. Perrakis, M.-D. Marouda (eds.), όπ.π. υποσ. 9, σελ. 75-107.

απουσιάζουν από ένα τέτοιας εμβέλειας κείμενο μερικές κρίσιμες δικαιϊκές επιλογές για τον τρόπο με τον οποίο οργανώνεται στην Ελλάδα, επιτέλους, ένα σύστημα ποινικής καταστολής εκείνων των εγκλημάτων που κινητοποιούν πλέον το ενδιαφέρον σύμπασας της διεθνούς κοινότητας.

43. Το Σ/Ν καλύπτει πολλά ζητήματα, αλλά έχει και σημαντικές παραλείψεις. Π.χ. τί γίνεται με τις ασυλίες προσώπων (Αρχηγός Κράτους, Πρωθυπουργός, Κυβέρνηση) ή την αμνηστία τους στην Ελλάδα. Τί γίνεται και πώς λειτουργεί το παραδεκτό της δίωξης εκ μέρους του ΔΠΔ, ενόψει προσδιορισμού (;) της ελληνικής αδυναμίας ή απουσίας βούλησης για κίνηση διαδικασίας σε βάρος κατηγορούμενου για εγκλήματα που εμπίπτουν στο πεδίο του ΚατΔΠΔ (άρθρο 17).

Εθνική νομοθεσία¹⁶

Αργεντινή

Ley de Implementacion de Estatuto de Roma de la Corte Penal Internacional, enacted 5 January 2007

Αυστραλία

-International Criminal Court Act 2002, Act No. 41, 2002, 27 June 2002, Australia (addresses co-operation issues)

-International Criminal Court (Consequential Amendments) Act 2001, Act No. 42, 2002, 27 June 2002

Αζερμπαϊτζάν

-Criminal Code of the Republic of Azerbaijan, adopted 30 December 1999, entered into force 1 September 2000 (unofficial translation)

-Law of the Republic of Azerbaijan on Extradition of Criminals, adopted 15 May 2001, entered into force 19 June 2001 (unofficial translation)

¹⁶ Οι πιο πλήρεις νομοθεσίες, που περιλαμβάνουν τόσο την ποινική δίωξη των εγκλημάτων, όσο και την συνεργασία με το ΔΠΔ είναι από: Αργεντινή, Νέα Ζηλανδία, Σαμόα, Νότιος Αφρική, Ηνωμένο Βασίλειο και Ουρουγουάη. Άλλα κράτη, όπως η Γερμανία και η Ολλανδία υιοθέτησαν δύο διαφορετικούς νόμους, έναν για τους σκοπούς της συμπληρωματικότητας και ένα για τη διεθνή συνεργασία. Μια ομάδα κρατών υιοθέτησε ειδική νομοθεσία για συνεργασία με το ΔΠΔ και τροποποίηση της ποινικής νομοθεσίας σε σχέση με τα εν λόγω εγκλήματα (Αυστραλία, Ισπανία, Ελβετία).

-Law of the Republic of Azerbaijan on Legal Assistance in Criminal Matters, adopted June 2001 (unofficial translation)

Βέλγιο

Belgian Provisional Draft Law on Co-operation with the ICC and the International Criminal Tribunals French only)

Βραζιλία

Draft Bill on the International Criminal Court, available in English and Portuguese

Καναδάς

-Crimes Against Humanity and War Crimes Act, S.C. 2000, c. C-24, assented to 29 June 2000, entered into force 23 October 2000,

-Extradition Act, S.C. 1999, c. C-18, assented to 17 June 1999, amendments concerning the International Criminal Court entered into force 23 October 2000

-Mutual Legal Assistance in Criminal Matters Act, R.S. 1985, c. 30 (4th Supp.), 1988, c. 37 assented to 28 July 1988, amendments concerning the International Criminal Court entered into force 23 October 2000

Κογκό

Implementation of the Statute of the International Criminal Court (Draft), Democratic Republic of the Congo (available in French and English)

Εσθονία

-Rome Statute of the International Criminal Court Ratification Act (Draft) (unofficial translation)

- Amendment Act to the Code of Criminal Procedure (Draft), Estonia (unofficial translation)

- Special Part, Penal Code, Estonia (unofficial translation)

Φινλανδία

-Act on the implementation of the provisions of a legislative nature of the Rome Statute of the International Criminal Court and on the application of the Statute, No. 1284/2000, issued in Helsinki 28 December 2000, Finland (unofficial translation)

-The Penal Code of Finland, No. 39/1889 (unofficial translation)

-Act on the amendment of the Penal Code, No. 1285/2000, issued in Helsinki 28 December 2000, Finland (unofficial translation)

-Decree on the application of Chapter 1, section 7 of the Penal Code (No. 627/1996 as amended by Decrees 353/1997, 118/1999, 537/2000 and 370/2001), 11 September 2001,

Finland (unofficial translation)

-International Legal Assistance in Criminal Matters Act, No. 4/1994, 5 January 1994, (unofficial translation)

Γερμανία

-Act on the Rome Statute of the International Criminal Court of 17 July 1998 (ICC Statute Act), entered into force 4 December 2000, Germany (unofficial translation)

-Act to Introduce the Code of Crimes against International Criminal Law, adopted 26 June 2002,

-An Act to Amend the Basic Law (Article 16), entered into force 29 November 2000, (unofficial translation)

Νέα Ζηλανδία

International Crimes and International Criminal Court Act 2000, No. 26/2000, assented to 6 September 2000, most sections entered into force 1 October 2000

Νορβηγία

Act No. 65 of 15 June 2001 relating to the implementation of the Statute of the International Criminal Court of 17 July 1998 (the Rome Statute) in Norwegian Law (unofficial translation)

Πολωνία

Penal Code of 6 June 1997, Poland (N.B.: further amendments are being considered) (unofficial translation)

Νότια Αφρική

Implementation of the Rome Statute of the International Criminal Court Act, 2002, No. 27 of 2002, adopted 18 July 2002

Ελβετία

Federal Law on Cooperation with the International Criminal Court (CICCL) of 22 June 2001, (unofficial translation)

Ηνωμένο Βασίλειο.

-International Criminal Court Act 2001, Chapter 17, enacted 11 May 2001, (note also the availability of Explanatory Notes for this Act)

-International Criminal Court (Scotland) Bill, introduced April 2001, United Kingdom, Scottish Parliament

-The International Criminal Court Act 2001 (Enforcement of Fines, Forfeiture and

Reparation Orders) Regulations 2001, No. 2379/2001, entered into force 1 August 2001
-The Magistrates' Courts (International Criminal Court) (Forms) Rules 2001, No. 2600/2001 (L. 27), entered into force 1 September 2001
-The International Criminal Court Act 2001 (Elements of Crimes) Regulations 2001, No. 2505/2001, entered into force 1 September 2001 WS
-International Criminal Court Act enacted 9 November 2007,

21.10.2010